

Magyar borhagyományok, borivási szokások

CSOMA ZSIGMOND:

Magyar történeti borkalendárium örök időkre

GYÜRKY ANTAL:

Borászati-szótár

Az átláthatatlanul pezsgő magyar könyvpiac egyre gazdagabb szőlészeti és borászati könyvkínálatát nehezen tudják áttekinteni a téma szerelmesei. Egy bizonyos: a honi hagyományok, szokások, a legmodernebb szőlészeti és borászati technológiák iránt érdeklődő igényes olvasó már nem kényszerül arra, hogy a tucatjával megjelenő színes, drága, ugyanakkor a magyar sajátosságokat szinte sohasem tárgyaló nyugat-európai és amerikai könyvek magyar kiadásait vegye meg, hiszen az utóbbi években jobbnál jobb – és szebb – hazai szakmunkákkal gazdagodtunk. Ezek között a szőlész-borász mérnökök és az igényesebb borfogyasztók egyaránt megtalálhatják a nekik szánt kiadványokat, s egyre több olyan művet vehetünk a kezünkbe, amelyek a borral, borászattal kapcsolatos szokásokat, ünnepeket, megtartó erejű hagyományokat mutatják be, nem titkoltan

azzal a céllal is, hogy legyen mit fel-eleveníteni.

Ebben a szinte hiánypótló munkában élenjáró Mezőgazda Kiadó a közelmúltban a kiadóvezető szerkesztésében adott közre impozáns, s egyúttal a legjobb szakírókat felvonultató gyűjteményt, amely szerencsésen egészíti ki a pár éve szakmai sikert aratott *Borok és korok* című könyvet, hiszen az csak részben érintette a magyar borhagyományokat, borivási szokásokat. Lelkes Lajos válogatását fellapozva a bor szavunk csodás történetétől elindulva egészen azon intézmények bemutatásáig juthat el az olvasó, amelyek a honi borkultúra őrzésére hivatottak. S e két állomás között szinte valamennyi fontos kérdésbe belekóstolhatunk, például a szőlőtermő vidékek létrejöttébe, a régi magyar szőlőfajták leírásába, az egykori adózási szokásokba, Tokaj-Hegyalja, Budafok, az egri borvidék történetébe, a borivási szokások, a csárdák, a fröccs vagy éppen az edénytípusok kialakulásába, valamint a borral kapcsolatos anekdotáink világába. S aki az ősi pletykákra is kíváncsi, az a 37 színes, 30 fekete-fehér képpel és 107 ábrával illusztrált könyvből azt is megtudhatja, milyen szerepe volt a somlói furmintnak abban, hogy Mária Terézia 16 gyermeket szült...

A Magyar borhagyományok, borivási szokások középkori magyar fajtaikat bemutató fejezetének szerző-

je, Csoma Zsigmond szintén a közelmúltban adta közre *Magyar történeti borkalendárium örök időkre* című könyvét, melyet olyan „agrár-kultúrtörténeti, néprajzi-kultúrantropológiai, borászattörténeti útmutatónak, turisztikai barangolónak” szánt, amely a klasszikus kalendáriumok logikáját követve összegzi a boros, szőlős ünnepeket, s a hozzájuk kapcsolódó szokásokat. A szőlészek, borászok és borfogyasztók erőteljesen gyarapodó hadának egyre nagyobb igénye van bizonyos régi boros ünnepek, találkozók megtartására, s az emberek egyre több helyen vonulnak ki újra a hegybe, a szőlők tövébe Orbán-, Donát- vagy éppen Márton-napkor ünnepelni. Újra szokássá kezd válni a szőlőszentelés, a János-napi borszentelés, a védőszentek tisztelete, a mágikus agrárünnepek, a hagyományos szüretkelet megtartása. Persze mindannyian tudjuk, hogy az egykori varázslások, jóslások – például a szőlőkertek négy sarkában egykor elvégzett varázsló-rontáselhárító rítusok, vihar- vagy jégesőelűző szertartások – végképp elveszítették eredeti szerepüket, jelentőségüket, de még ezeket az egykor komolyan végzett aktusokat is érdemes feleleveníteni a szorgalmas és monoton mindennapok megszínésítése, gazdaggá tétele érdekében. Manapság, amikor az emberek nagy része már azzal sincs tisztában, mit is ünnepünk karácsonykor vagy húsvétkor,

érthető, hogy a paraszti kultúra javarészt keresztény alapú hagyományaival, szokásaival sem vagyunk tisztában. Hogy eleink mikor mit csináltak, mit ünnepeltek, amelyek azok a szokások, amelyekhez érdemes visszanyúlni, ebben segít eligazodni Csoma Zsigmond részletes összefoglalása. S ha valakinek nincs szőlője, s nem akarja azt Bertalan napján kereplővel a kezében körbejárni, és a seregélyeket elüldözni, csak meg akarja ismerni ősei szokásait, annak is élvezetes olvasmány lehet ez a kötet.

Igazi csemege Gyürky Antal reprintben megjelent borászati szótára. Az 1998-ban napvilágot látott Mercz-Kádár-féle *Borászati lexikonig* az ismert bortermelő, szakíró Gyürky (1817–1890) alapműve volt gyakorlatilag az egyetlen magyar nyelvű, önálló borászati lexikon. A gazdag életpályát befutó szerző neve ma már alig ismert, pedig egykor országos híré borász, gazdasági szakíró, kiváló közigazda, az ipolysági kaszinó igazgatója, az 1848-as honti nemzetőrség parancsnoka volt. Két kötetben megírta a hazai helytörténet egyik fontos munkáját, az *Ötvennégy év Hontvármegye történetéből* című könyvet, népiskolát építtetett az Ipolyságban, megalapította a Fiókgazdasági Egyesületet Hontban, később az Országos Borászati Egyesületet Pesten, s ugyanitt megnyitotta az első borsarnokot. (S egy irodalmi lapban azt is megemlíthetjük,

hogyan Madách Imre unokatestvére, Deák és Széchenyi barátja volt.) Gazdag életpályájának fontosabb állomásait szemléletesen foglalja össze Csáky Károly a reprint kötethez csatolt utószavában. Az 1859-ben kiadott *Borászati vegytan* után 1861-ben megjelent szótára, miként azt Gyürky az előszóban ki is emeli, „nyelvünk tisztázásához”, azaz egy egzakt szakszókincs kialakulásához is hozzájárult, éppen ezért a nyelvészet és a kultúrtörténet iránt érdeklődő, a nyelvünkben lassan kivesző régi szavakat szívesen ízelegető mai olvasónak is nagy örömet okozhat egy-egy frappánsan megfogalmazott szócikk.

A szőlősgazdák pedig két hordó lefejtése között, egy jó pohár bor mellett forgathatják, hogy ők is megtudják, mit is jelent például a *bütü* szavunk: *erdélyi szőjálás, miáltal a hordó ontrája vagy csinya értetik.*

L. SIMON LÁSZLÓ

(*Magyar borhagyományok, borivási szokások, szerkesztette Lelkes Lajos, Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2004, 129 oldal, 3600 Ft; Csoma Zsigmond: Magyar történeti borkalendárium örök időkre, Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2004, 208 oldal, 2500 Ft; Gyürky Antal: Borászati-szótár, Lilium Aurum Könyvkiadó, Duna-szerdahely, 2004, 132 oldal, 298 Sk*)

Művészet

KAPILLER FERENC:

Megélt aranykor

Salföldi beszélgetések

Somogyi Győző

festőművésszel

Mi a művészet? Talán nincs még egy fogalom, amely körül annyiféle mondat: annyi nehéz és szokatlan, komoly és kedélyes, lelkes és ésszerű, túlzó és módszeres mon-

dat zsúfolódna, mint a művészet anyakönyvében. De hiába, nincs köztük egy, amely maradéktalanul elárulná, miről is van szó, ha a művészetéről beszélünk. E gondolatrengetegből alighanem Camus-é az egyik legfrappánsabb megállapítás: „Mi hát a művészet? Nem valami egyszerű dolog, annyi bizonyos.” A *Megélt aranykorban* a kérdező, Kapiller Ferenc és a készséges interjúalany, Somogyi Győző festőművész párbeszédén ugyan-